

Svenska ESF-rådet
Luleå JOA
Ink 2011-03-16
D.nr 2008-3080289

Slutrapport

Projektnamn: Neuropedagogiskt resurscentrum steg 2. I texten nedan förkortat till NPRC.

Diarienumr: 2008-3080289

Projektperiod: 09-01-07 – 10-12-31

Syftet med en enhetlig mall för slutrapportering är att underlätta spridning av resultat och metoder från Socialfondsprojekten i Sverige. I slutrapporten ombeds ni beskriva vilka resultat ni uppnådde samt redogöra för hur ni följde er tid- och aktivitetsplan. Slutrapporten förväntas omfatta mellan 10 och 15 A4-sidor.

Vänligen bifoga också gärna andra produkter och/eller rapporter etc som ni arbetat fram under er projekttid. Till slutrapporten ska också lägesrapport för den avslutande delen av ert projekt bifogas.

Under varje rubrik finns en inledande text om avsnittets innehåll. Det är viktigt att slutrapporten bygger på en diskuterande redogörelse. Från och med den 3:e rubriken och framåt bör om möjligt följande två frågor besvaras:

1. Redogör för eventuella orsaker till avvikelser.
2. Vad hade eventuellt kunnat göras bättre?

Om Du har frågor angående slutrapporteringen, hör av Dig till Din handläggare på Svenska ESF-rådet.

1. Sammanfattning

Ge en sammanfattande beskrivning av projekttid och framkomna resultat.

När den medicinska rehabiliteringen för personer med neurologiska funktionsnedsättningar är avslutad så uppstår ett tomrum, trots behov av samordnad arbetslivsinriktad rehabilitering/utbildning över längre tid. Detta tomrum vill projektet neuropedagogiskt resurscentrum åtgärda. Projektet har sin bas i den mångåriga erfarenhet som finns vid Framnäs folkhögskolas neurolinje.

Huvudmålsättningen var att validera Neurolinjens verksamhet samt att ta fram en modell och därmed förbättra de reella möjligheterna för långtidssjukskrivna personer med neurologiska funktionsnedsättningar att återgå till arbete och få ett bättre socialt liv.

Nyckelord i projektet är natur-kultur-hälsa.

Under de två projektåren har kursdeltagare och personal varit mycket engagerade i utvecklingsarbetet. Vi har inspirerats av föreläsare, provat på många olika aktiviteter som har bäring på nyckelorden samt jobbat tvärvetenskapligt tillsammans med det vetenskapliga rådet som är kopplat till projektet och till slut har en aktiv styrgrupp bidragit till de goda resultaten. En indikator var att minst hälften av deltagarna har jobb 6 månader efter avslutad kurs med sysselsättning efter förmåga. Drygt 83 % uppfyllde den målsättningen. Dessutom har graden av empowerment och känslan av livskvalitet ökat avsevärt bland kursdeltagarna i den treåriga kursen.

Det har varit lärorikt, intensivt och roligt. Nu går Framnäs och Gran vidare med att planera för ny vässad neuropedagogisk kursverksamhet för bredare grupper och vi bygger på de värdefulla rapporter och erfarenheter som har kommit fram under projektiden. Det känns bra att något kunna fylla tomrummet inom neurologisk rehabilitering och utbildning.

Stort tack till alla som har bidragit till utvecklingsarbetet!

2. Projektets resultat

- Redogör kortfattat för det problem och de behov som projektet avsåg att fokusera kring.
- Redogör för projektets ambitioner att göra skillnad, det vill säga hur lösa problemet på ett bättre sätt. Ta utgångspunkt i den eller de programkriterier (lärande miljöer, samverkan, innovativ verksamhet, strategisk påverkan) som projektet valt, men också där så är aktuellt hur aktiviteterna av transnationell och regionalfondskaraktär bidragit.
- Vilka resultat och förslag till goda lösningar har projektet lett fram till?
- Vilken påverkan och genomslag har projektet åstadkommit på individnivå, organisationsnivå och system- och strukturnivå?

Kognitiv och social problematik, trötthet, motoriska problem, mm är vanligt förekommande när man har en förvärvad hjärnskada eller en neurologisk sjukdom. Samhället har väl utvecklade resurser i det akuta skedet, men brister ofta när det gäller arbetslivsinriktad rehabilitering över längre tid, som behövs för att målgruppen ska kunna återgå till arbete och ett för övrigt fungerande kvalitativt liv.

Lärandemiljöer:

Utifrån den kursverksamhet som redan finns väl etablerad vid Framnäs

neurolinje, så var ambitionen att utveckla ny än mer holistisk/salutogen kursverksamhet och med avsevärt kortare kurstid (än den nuvarande) inom NPRC, ett slags "one-shop-stop", så att de olika behov, träning och lärande som behövs för att en återgång till arbete och ett värdigt liv ska bli möjlig. Nyckelorden är och var *natur-kultur-hälsa*. Vi har haft fokus på dessa områden när det gäller innehållet i kurserna samt de pedagogiska miljöerna vid Framnäs & Gran, som är en förutsättning för att kunna jobba effektivt med de delvis nya pedagogiska verktygen.

En viktig pusselbit i projektet var att kunna genomföra en studievecka för Neurolinjens kursdeltagare och personal vid Egmonts höjskole i Danmark. Prova på nya saker som ex segling och glaskonst, att tänja gränser, coping i annan miljö, kulturupplevelser, mm. Mycket uppskattat och lärorikt. Personalen såg att våra kursdeltagare klarade och orkade avsevärt mer än vi förväntade oss, med ordentlig uppbackning, men i alla fall. Den pedagogiska miljön och hur personalen jobbar skiljer sig avsevärt från svensk folkhögskola, också lärorikt.

Samverkan(se punkten deltagande aktörer):

Utan styrgruppen och fungerande nätverk så hade inte projektet landat så bra som det har gjort. Vi har lärt att rehabkedjor brister, det behövs stabila reahnätverk för att en rehabilitering som tar lång tid ska kunna bli lyckosam. Samarbetet med Jillian Campana kring livsberättelser och drama har medfört att drama blir en del av kulturutbudet inom NPRC.

Innovativ verksamhet och strategiskt påverkansarbete (se punkten deltagande aktörer):

Här har vårt vetenskapliga råd och andra forskare/expertter varit ovärderliga, både som forskare/expertter inom ett område som får sägas vara groundbreiking eftersom det var gränsöverskridande verksamheter som skulle utvecklas samt som stöd för personalen och projektledningen så att vi också kunde lära nytt, få inspiration och fler pedagogiska verktyg i projektarbetet inom NPRC.

Projektet har lett till att vi nu vet hur vi ska lägga upp de nya kurserna:

Framnäs och Grans personal tillsammans och ibland inhyrd beprövad personal samt i stort sett hur vi ska organisera personalen – nytt är att man tar med sig eventuella assistenter till kursen (kurserna går inte att ekonomisera om vi använder Neurolinjens upplägg) – och det blir en utmaning i sig. Innehållsligt med kommunikation-natur-kultur-hälsa i en holistisk miljö, hur veckan och dagarna ska se ut, boendet är planerat i en relativt nybyggd studentkorridor med möblerade ettor, där man även tränar ADL.

Påverkan och genomslag:

Under de två åren som projektet har pågått så har kursdeltagarna både vid långa och korta kurserna "blivit boostade" (citat kursdeltagare) av att gå kurs inom NPRC. De uttrycker att personalen är professionella och att personlig utveckling verkligen sker. Lars Jacobsson säger i sin rapport *Livet efter*

Neurolinjen att de positiva förändringarna verkar hålla över tid (men den undersökta gruppen är för liten och verksamheten har vässats än mer jämfört med när denna grupp studerade vid Framnäs).

Personalen vid Neurolinjen har noterat att vi numera tack vare projektet jobbar mer medvetet och metodiskt med sikte på arbete eller studier efter Framnäs.

Sista terminen jobbar även kursdeltagarna med ett arbete som heter "Livet efter Framnäs", arbetet är ovärderligt vid utfasningen från Framnäs och när det gäller kontakterna med nätverk. Teamet är också mer klar över vad vi ska jobba med och hur. Vikten av att planera noga och prata ihop sig inom arbetsgruppen har utvecklats. NPRC är numera bättre förankrat och betraktas positivt vid Framnäs & Gran, även skolledningarna är involverade.

På system- och strukturnivå har vi varit noga med att samarbeta med olika universitet, det vetenskapliga rådet, neuroteam, m fl. och därigenom fått tillgång till och genomslag i forskarvärlden. Styrgruppen har gjort att viktiga kontakter har etablerats med NHR, RTP och Hjärnkraft, FK, Af, landsting och kommuner, vilket vi har insett är ovärderligt, bl a så att planerad verksamhet är kompatibel med olika reglementen samt målgruppernas förutsättningar och behov.

Tid- och aktivitetsplan:

Projektet hade en trög start, särskilt det vetenskapliga rådet som inte kom igång förrän efter 9 månader. Hälften av ledamöterna kunde inte längre ställa upp då arbetssituationer hade förändrats. Det kändes lite som att börja om med nätverksbyggande, delvis beroende på att projektet hade ett uppehåll under 2008. Transnationella aktiviteterna rullade på enligt plan och när väl projektets övriga delar fick vind i seglen igen, så blev det ett intensivt år 2010, särskilt under hösten då vi upplevde lite av en ketchupflaskaeffekt, mycket på en gång.

Huvudmålet att ta fram en modell för återgång till arbetsliv för personer med förvärvade hjärnskador eller neurologiska sjukdomar efter det att den medicinska rehabiliteringen är avslutad. Modeller för ny kursverksamhet för gruppen personer med neurologiska funktionsnedsättningar har tagits fram och modellerna bör hålla över tid då de är väl beprövade och genomarbetade. Minst hälften av deltagarna skulle ha ett jobb 6 månader efter avslutad kurs, med sysselsättning efter förmåga. Även detta mål med projektet är uppfyllt med råge. Fem av sex deltagare som har gått ut Neurolinjen under projektiden hade sysselsättning efter 6 månader, dessutom hade graden av självständighet ökat avsevärt.

3. Syfte och mål med projektet

- Redogör för projektets syfte/projektmål, delmål och avsedda resultat.
- Vad har projektet uppnått i förhållande till mål och planerat upplägg? Redogör dels med kvantitativa mått, dels kvalitativt i form av till exempel erhållna kunskaper och förändringar i attityder, riktlinjer, beteende etc.
- Vilket lärande åstadkom ni i projektet såväl internt som externt?
- Redogör för orsaker till avvikelser i förhållande till planerad verksamhet i projektansökan och hur detta har påverkat projektbudgeten.

Syfte

Att förbättra de reella möjligheterna för långtidssjukskrivna personer med förvärvade hjärnskador eller neurologiska sjukdomar att återgå till arbete och därmed också få ett bättre socialt liv.

Syftet var också att bidra till ett mer jämlikt och jämställt samhälle för kvinnor och män med förvärvade hjärnskador eller neurologiska sjukdomar.

Av de 6 kursdeltagare (2 kvinnor och 4 män) som har gått ut Neurolinjen under projektperioden har 5 av 6 gått från utanförskap och stort beroende av support till att efter Framnäs ha sysselsättning (dock sällan på öppna arbetsmarknaden) mellan 10-20 timmar/vecka (utifrån förmåga) samt att de är avsevärt mer självständiga i sitt dagliga liv, ex tre stycken (de yngre) flyttade från föräldrarna till en egen lägenhet för första gången i sitt liv och de tre övriga klarade av ADL, resor, mm på ett mycket självständigare sätt jämfört med före neurokursen, så alla deltagare har uppnått empowerment utifrån de förutsättningar de har i grunden.

Personalen vid Neurolinjen utgick även från kursdeltagarnas förutsättningar/starka sidor och intresseområden – som vi desutom försöker bredda till otaraditionella val under studietiden - när det gällde val av praktikplats/platser under sista studieåret, vi utgick alltså inte från en traditionell "manlig eller kvinnlig karta". Vi försökte istället tänka utanför boxen. Detta ledde till att deltagarna i 5 av 6 fall provade på helt nya områden och de allra flesta fortsatte inom samma område även efter Framnäs.

Huvudmål

Att ta fram en modell för återgång till arbetsliv för målgruppen efter det att den medicinska rehabiliteringen är avslutad.

Att minst hälften av deltagarna har ett jobb 6 månader efter avslutad kurs med sysselsättningsgrad efter förmåga.

Målsättningen är uppfylld med råge, både vad gäller framtagande av en modell och hur många deltagare som har sysselsättning efter 6 månader.

En deltagare sa upp sig själv efter några månader, då det enbart blev vikarier under sommaren och det fungerade inte för honom. Han har dock annan sysselsättning men i avsevärt mindre utsträckning, än när han slutade

Neurolinjen.

Delmål

Att en bättre fungerande samverkan uppnås mellan de samhällsorgan som målgruppen är beroende av.

Att kursinnehållet förändras så att inriktningen mot arbetsliv, jämlikhet och jämställdhet tydliggörs.

Att bra valideringsverktyg tas fram för att mäta effekterna av utbildningen, i synnerhet hur arbetsförmågan har ökat.

Att kontakterna med arbetsgivare är en prioriterad del av kursinnehållet.

Att den neuropedagogiska verksamheten vid Framnäs och Gran blir kopieringsbar för andra aktörer.

Denna del har personalen vid Neurolinjen utvecklat ordentligt under projektiden. Numera tar vi kontakt med hemkommunen redan när en person söker och kommer att få plats vid Neurolinjen om några månader, både av ekonomiska skäl för oss, dvs att hemkommunen ställer upp vad gäller den delen samt att vi redan här etablerar kontakt med nätverken (myndigheter och närstående) hemmavid så att infasning, studietid och utfasning (med ex praktik i perioder i hemkommunen sista terminen) samt uppföljning ska fungera så bra som möjligt för alla parter. Framnäs etablerar och prioriterar kontakter med hemkommunen, försäkringskassa, m fl redan innan kursstart och upprätthåller desamma minst ett halvt år efter kursavslut, eller tills allt flyter på bra, med jobbet, hemmafronten, mm. Här har projektet inneburit en stor kvalitetshöjning och därmed också att uppnådda resultat, färdigheter, mm bibehålls över tid på ett klart bättre sätt.

Personalen vid Neurolinjen jobbar numera mer aktivt med att hitta lämpliga praktikplatser under sista studieåret, som sedan kan "överföras" till hemmaplan efter studietiden.

Upplägg och samarbete med samhällsorgan, arbetsgivare och närstående har haft samma höga ambitionsnivå oberoende av kön. Målsättningar för "livet efter Framnäs" har alltså varit av samma dignitet för båda könen.

Vi har utarbetat en modell för återgång till arbetsliv (liv!) efter Framnäs och det fungerar mycket bättre än före projektet. Vi bygger på nätverk, samhälleliga och privata, och därmed blir det mer stabilt över tid. Jämför med "rehabkedjor" som inte fungerar enligt bl a kursdeltagare och Lars Jacobsson i rapporten *Livet efter Neurolinjen*. Modellen "infasning, studietid och utfasning" är kopieringsbar och även önskvärd enligt ledamöter i det vetenskapliga rådet.

Lars Jacobsson och Peter Sojka, ledamöter i det vetenskapliga rådet i NPRC, föreslog i början av projektiden många olika testbatterier och uppföljningsverktyg för att prova förmågor och även begränsningar. Ett av dessa är Mayo-Portland Adaptability Inventory (MPAI-4) översättning till svenska av Jan Lexell och Lars Jacobsson, började användas vid Neurolinjen under förra året. Jacobsson använder även SWLS, KASAM, (Antonovskys

begrepp *salutogenes* anammas vid neurolinjen) MADRS och TMT vid uppföljning av kursdeltagare som har gått Neurolinjen.

Syftet att bidra till ett mer jämlikt och jämställt samhälle för kvinnor och män med neurologiska funktionsnedsättningar har inte uppfyllts, där satte vi ribban alldeles för högt i projektansökan. Däremot är personalen mer medvetna om könsskillnader i rehabiliteringsprocesser och utbildning och även mer observanta på sin egen roll i dessa processer. Tack vare genderstudien som Rönkä gjorde så blev också frågor kring jämställdhet lyft, vilket var bra då de annars tenderar att tonas ner i förhållande till frågor kring funktionsnedsättningar.

Övriga rapporter och material som har producerats inom NPRC och som i väsentlig grad har bidragit till att validera verksamheten vid Neurolinjen samt visar vägar inom neuropedagogik och ny kursverksamhet för personer med neurologiska funktionsnedsättningar, är:

* *Samtal i fokus Vad sker i mötet mellan kursdeltagarna och verksamheten/miljön på Framnäs Folkhögskola?* av Christer Wiklund. Bilaga

* *Den personliga identitetens innebörd, betydelse och tillämpning inom Neuropedagogiskt resurscentrum* av Anders Persson. Bilaga

* *Utemiljön vid Framnäs & Gran förändring förbättring förstärkning. Ett förslag till hur utemiljön kan utformas för att bättre kunna användas av alla och som en stärkande del i Neuropedagogiskt resurscentrum.* Carina Tenngart Ivarsson och Karin Sunde Persson. Bilaga

* *Gender Impact assessment in the Programme for people with Neurological Injuries* av Anna Rönkä. Bilaga

* *Utbildning för utveckling – Neurolinjens betydelse för kursdeltagare med förvärvade hjärnskador, sett utifrån ett personalperspektiv* av Åsa Gardelli. Bilaga

Framåtsyftande broschyrer inom NPRC:

Vägen tillbaka till livet och Hälsokällan Piteå av Maria Fäldt. Bilagor bifogas.

4. Arbetssätt

Vad var ert huvudsakliga arbetssätt? Beskriv kortfattat vilka metoder, utbildningar och andra aktiviteter som användes. Vad i metoderna och aktiviteterna var det som gjorde skillnad, d.v.s. som ledde fram till det önskade resultatet? Beskriv eventuellt nya metoder eller material som tagits fram i projektet.

Validering och alla forskares/föreläsares bidrag/besök/askultationer vid Framnäs & Gran var väldigt viktiga. Personalen har trott sig veta att verksamheten fungerar väl och att resultaten efter genomgången utbildning är goda, men

"hårda" bevis för detta behövs och externa utvärderare har bekräftat våra antaganden, vilket är härligt. Däremot ska man aldrig bara slå sig till ro och personalen har börjat uppleva "stoffträngsel", så utveckling och vässning med sikte på ny verksamhet behövdes ändå.

En hel del av aktiviteterna/föreläsningarna kan användas i det fortsatta utvecklingsarbetet, exempelvis Fogdös besök som innebär samarbete framgent (vi använder redan hans litteratur som kurslitteratur vid Neurolinjen), Schenströms och Hööks föreläsningar som har inneburit att Framnäs & Gran har satsat på fortbildning av personal till mindfulnessinstruktör och vårdhundsinstruktörer – aktiviteter från hösten 2011 och med sikte på vårdhundsutbildning vid Gran. Sandvins besök, fått forskningslitteratur som han och andra har gett ut i Norge, ex *"Individuell plan"* och *"Om rehabilitering"* samt är lovade fortsatta kontakter, förutsatt att han är kvar vid Bodö universitet.

Att ha ett vetenskapligt råd med hög kompetens, bestående av specialpedagog, musikpedagog, neuropsykolog, neurolog, landskapsarkitekter (som deltar i forskning kring grön rehabilitering) samt genusforskare har varit guld värt, särskilt som de är intresserade av att jobba tvärvetenskapligt och att förankringen till Neurolinjens personal (de som gör utveckling möjlig) med undersköterskor, arbetsterapeut och pedagoger, bl a specialpedagog) är god.

Kontinuerlig fortbildning/kompetensutveckling av personalen är nödvändig om man ska ligga i framkant och därför pluggar personalen neuropsykologi och neuropedagogik sedan 1999 – utanför projektet NPRC - men det är en viktig pusselbit i alla fall.

De sex korta provkurserna om tre dagar per kurs och med fyra olika grupper med neurologiska funktionsnedsättningar som deltagare, har bidragit till att vi verkligen har kunnat testa att ha fokus på natur-kultur-hälsa. Reunionkursen innehöll dessutom uppföljning 2-5 år efter kursavslut, se rapporten *Livet efter Neurolinjen* av Lars Jacobsson. Utvärderingarna efter kurserna har varit väldigt positiva och man uppskattade verkligen upplägget, både innehållsligt, arbetspassens längd samt att det inte var mer än 4-5 timmar per dag, långa lunchraster med tid både för vila och utomhusvistelser, de professionella föreläsarna/ledarna (bra för oss att också få testa eventuella framtida samarbetspartners), maten, bemötandet, mm. Vi fick viktig information av kursdeltagarna inför planering av innehåll och upplägg av ny kursverksamhet.

Arbetssätt:

Det krävs små grupper och är ganska personalintensivt. Kursdeltagarna kan t o m behöva individuell support. Personalen jobbar avsevärt "närmare" kursdeltagaren när hon/han är ny. Det är viktigt med ett team som har konsensus kring vad uppdraget innebär och som har en pedagogisk röd tråd att arbeta efter. Samtal, samtal, samtal i arbetsgruppen för att vi ska arbeta lika med varje kursdeltagare och deras individuella plan, dvs samsyn är nödvändigt

för att nå optimala resultat. Man kan ändra inriktning, delmål/mål, mm, men då ska all personal vara införstådda med det, alla ska vara med på banan.

Detta ville vi uppnå med projektet och gjorde det också:

"Less is better", när man planerar och genomför verksamhet för personer med neurologiska funktionsnedsättningar så krävs det korta arbetspass, med mikropauser mitt i, en tydlig början, arbete och avslut, varje dag, även när man jobbar med längre teman (temaarbeten är bra, dvs undvik snuttifiering då det krävs avsevärd ställtid när man ska börja med något nytt). Det gäller att inte sätta in mer och mer stoff, även om det är intressant och viktigt, utan ett steg i taget och gallra stenhårt i vad som ska göras.

Flödesscheman/långtidsplanering och veckoplanering som stöd för personalen, så att det blir jämn arbetsbelastning för kursdeltagarna. Personalen står för strukturen, ex genomgång av dagen varje morgon, almanackor, whiteboardtavlor i rummet/lägenheten, dagbok, etc. vilket leder till att deltagaren kan ägna sig åt lärande, detta skapar trygghet och resultat.

Nytt, tack vare projektet:

Fokussamtalen med Christer Wiklund gjorde att hela Framnäs blev involverade i utvecklingsarbetet kring natur-kultur-hälsa, äntligen. *Bilaga.*

Hur man pedagogiskt kan arbeta med natur/trädgård och djur och att det leder till upplevd hälsa samt kanske framtida sysselsättning. Broschyren Utemiljön vid Framnäs & Gran av Tenngart och Sunde. *Bilaga.*

Filosofiska samtal startades under hösten 2010 under ledning av fyra forskarstudenter vid LTU (de är två och två vid varje samtal). Kursdeltagarna har lärt sig att argumentera i ämnet och inte gå på person, att lyssna på varandra samt turtagning. Alla vill fortsätta. Handledare för studenterna är Anders Persson LTU. *Bilaga.*

Enskild sång och musik. Värdefullt som alternativ/komplement till logoped, ger bättre kroppshållning, röst- och talsäkerhet samt förmår kursdeltagarna att inte endast konsumera sång och musik, utan att även utöva litegrann, eller t o m mycket. Musik och hälsa hör ihop. Dorota Lindström (som har skrivit en uppsats om körsångens betydelse för hälsa) och Stefan Isaksson har lett enskild sång och musik.

Ridning på Gran, kommer vi att fortsätta med, bra för kroppshållning och självkänsla. Även övriga fysiska aktiviteter som är provade i projektet (se utvärderingsmall) kommer vi att prioritera, funderar även på att lägga in minst ett pass till med fysisk aktivitet per vecka (då ska något annat bort) samt regelbundna promenader/utvistelser i närmiljön.

Hälsokällan i Piteå AB har bildats för att vi ska kunna utveckla infrastrukturen och den pedagogiska miljön, för att kunna ha verksamheter på plats vid Framnäs/Gran i neuropedagogiskt resurscentrum. Det räcker inte enbart med att ha de pedagogiska verktygen, "the setting" måste också finnas för att resultatet ska bli så bra som möjligt samt hållbart över tid. Se broschyrerna Utemiljön samt Hälsokällan.

5. Deltagande aktörer i projektet

Redogör för vilka aktörer (organisationer, företag, myndigheter) som ingick i projektet, samt vad de konkret bidrog med, både vad gäller engagemang, ekonomiska resurser och påverkansarbete. Redovisa dessutom arbete i projektgrupp, styrgrupp och/eller referensgrupp samt gruppernas sammansättning. Hur har grupperna fungerat?

Aktörer:

Medfinansiärer: Försäkringskassan genom FK i Piteå och Framnäs folkhögskola genom Neurolinjen.

Samarbetspartner: Norrbottens läns landsting genom Grans Naturbruksskola.

Försäkringskassan har varit varit lätta att nå via mejl eller telefon och de månadsvisa rapporteringarna av kursdeltagarnas sjukersättning har fungerat utmärkt. Staffan Holmberg har varit en engagerad kontaktperson och han har även varit med i styrgruppen.

Grans Naturbruksskola ökar sitt engagemang i projektet mer och mer över tid. Biträdande projektledare är Lisa Berglund och hennes insats har varit alldeles lysande när det gäller utveckling av ny kursverksamhet inom natur/trädgård för personer med neurologiska funktionsnedsättningar. Gran har avsatt tid från egen budget för Lisa så att hon kunde delta aktivt i planering, delta vid möten samt utforma aktiviteter/kursdagar i natur/trädgård. Under hösten 2010 avsatte Gran därutöver 20 % av Lisas tjänst för att hon skulle kunna jobba aktivt med kursutveckling "natur och djur" i projektet. Hon jobbade i projektet alla måndagar i höstas. Eftermiddagarna var vikta för prova på verksamhet med kursdeltagare.

Som direkt följd av NPRC kommer Gran att fortsätta med ridning för personer med funktionsnedsättningar med två medarbetare som inriktar sig på den gruppen. Tre lärare på hundutbildningen kommer att få utbildning till hundinstruktörer (i Uppsala) – en direkt följd av projektet. Dessutom kommer man att anställa en trädgårdsmästare på ca 80 % för att kursverksamhet som genomförs vid Gran i natur/trädgård ska fungera än bättre.

Vi har även jobbat fram en ny kurs genom aktiviteter med kursdeltagare inom NPRC som vi kallar Gröna rum, som f o m hösten 2011 kommer att erbjudas av LTU som poängkurs. Den riktar sig till personal som främst jobbar inom stöd & omsorg och äldreomsorg.

Styrgrupp:

Maria Eriksdotter NHR, Staffan Holmberg FK ersatte Helen Edström, Ingrid Carlenius och Agneta Bygdell ers. Kommunförbundet Norrbotten, Christina Hollström ersatt av Birgitta Westring Sandberg (då Christina gick i pension i höstas) Af Norrbotten - arbetslivsinriktad rehabilitering, Maria Holmquist Ek NLL – Råd & Stödverksamheten, Åsa Gardelli LTU, Lisa Berglund Gran, Bo Olofsson

och Inga Granström Framnäs.

Styrgruppen har varit engagerade i projektet och man har deltagit vid möten, processarbeten, mm och bidragit med specialkunskaper utifrån profession. Gruppen kändes rätt sammansatt och alla är beredda att fortsätta utvecklingsarbetet med NPRC.

Vetenskapligt råd:

Åsa Gardelli (pedagogik) och Christer Wiklund (kultur och pedagogik) båda LTU. Lars Jacobsson (hälsa) NLL och Peter Sojka (hälsa) VLL/JLL. Vappu Sunnari (genus) Uleåborgs universitet, Sunnari har inte kunnat delta i rådet, ersattes delvis i februari 2010 av Anna Rönkä Uleåborgs universitet. Carina Tenngart Ivarsson och Karin Sunde Persson (natur) båda SLU Alnarp när de började i rådet, numera Malmö stad och Sunde Re Design.

Vetenskapliga rådet hade en knackig start. Tre av ledamöterna som hade tackat ja – Jan Lexell, Patrik Grahn och Vappu Sunnari - kunde inte vid starten 2009 (vi hade ett års uppehåll mellan steg 1 och 2 i NPRC) delta i rådets arbete. Lexell föreslog Peter Sojka som ersättare och det fungerade bra redan från starten 2009. Patrik Grahn hade som ambition att delta men visade sig inte ha tid, så det dröjde ett halvt år in i projektiden innan Carina Tenngart och Karin Sunde kom in i NPRC, men då blev det bra fart på naturdelen. Till slut så hade även Vappu Sunnari ambitionen att delta, men mötesdagar fungerade inte för henne under de två åren.

När väl det vetenskapliga rådet kom igång så har allas specialområden verkligen "befruktat varandra", insatserna/bidragen blev verkligen tvärvetenskapliga vilket också var tanken med rådet. Det är inte ofta natur – kultur – hälsa, som är ledorden för NPRC möts i samma projekt. Som projektledare är jag mycket nöjd med vetenskapliga rådets engagemang och bidrag (bl a rapporter) till projektet. Alla nuvarande ledamöter fortsätter gärna med utvecklingsarbetet av NPRC.

Lisa Berglund och Inga Granström har deltagit vid alla möten med rådet.

6. Jämställdhetsintegrering

Redogör för hur ni arbetat med jämställdhetsintegrering i ert projekt. Relatera till projektplan och utmaningar under arbetets gång.

Frågor om jämställdhet bland personer med funktionsnedsättningar hamnar ofta i bakgrunden då man oftast, och även de funktionshindrade själva, har fokus på de hinder som funktionsnedsättningen innebär.

Men jämställdhet som eget fokusområde är viktigt att belysa då hela samhället, ex vård, utbildningssystem, arbetsmarknad, försäkringar, osv alltför ofta diskriminerar kvinnor som grupp.

Jämställdhet och jämlikhet har varit, och är, projektledarens fokus. Har varit politiskt aktiv sedan 70-talet och alltid haft jämställdhet som ett av mina viktigaste områden. Har även läst universitetskurser inom området, ex Kvinnoperspektiv på samhälle och vetenskap UMU (mitten av 80-talet).

Professor Vappu Sunnari vid University of Oulu, Women's and Gender studies, besökte Framnäs under 2007, Sunnari hade då delar av sin tjänst vid LTU:s pedagogutbildning. Hon kom senare att ingå i det vetenskapliga råd som tillsattes inom NPRC för att tillföra kompetens inom kvinnovetenskap. Tyvärr så visade det sig att Sunnari inte hade möjlighet att delta vid något av vetenskapliga rådets möten, så den delen föll, ej heller blev det konsultation mer än sporadiskt vilket var synd, men Sunnari hade helt enkelt inte tid. 17-18 feb 2010 besökte Lisa Berglund och Inga Granström Oulu under två dagar (enligt plan) och den första dagen var ägnad åt att ta del av equal- och genusforskning samt pedagogiska huvudområden som bedrivs vid Oulu Universitet, under ledning av Vappu Sunnari.

I detta skede kom forskaren Anna Rönkä in. Hon skulle göra ett examensarbete inom jämställdhetsområdet och Sunnari är hennes handledare. Vi bestämde att Rönkä (istället för Sunnari) skulle genomföra studien av lärprocesser avseende jämställdhet vid neurolinjen utifrån ett genus- och jämställdhetsperspektiv under våren 2010.

Uppdraget var att studera genusrelaterade maktrelationer, frågor kring ålder, socioekonomi, etnicitet, geografiska aspekter, boendemiljö, möjligheter till arbete samt att frågor relaterade till demokrati och empowerment skulle tas i beaktande – så det var ett vitt uppdrag.

Åsa Gardelli har i sin aktionsforskning vid Neurolinjen, tillsammans med projektledaren Inga Granström, även studerat jämställdhet och jämlikhet avseende kursdeltagare och personal. Dock inte tillsammans med Vappu Sunnari då hon har slutat vid LTU. Följande frågor har varit på tapeten.

Är det skillnad i coping i sökande av en ny identitet? Ja manliga deltagare tenderar att initialt sträva efter att "allt ska bli som förr, jag ska bli frisk", medans kvinnliga deltagare tänker att "livet blev så annorlunda och nu måste jag anpassa mig till det". Manliga deltagare har fokus på att komma tillbaka till jobbet och kvinnliga deltagare att få vardagen att fungera igen, detta gäller enbart deltagare som levde vuxenliv före skadetillfället, yngre deltagare blir dotter eller son igen, så där märks inte samma skillnad mellan könen.

Har kvinnliga och manliga deltagare olika mål och förändras de över tid? Ja.

Båda gruppernas mål förändras över tid till att bli mer realistiska, man blir generellt mer insiktsfull (utom om ex frontalloben är skadad) om både vad man inte längre ska göra och vad man kan. Alla deltagare ska ha praktik i utbildningen och gärna prova något nytt, eller gammalt på ett alternativt sätt.

Behöver kvinnliga och manliga deltagare olika kursinnehåll för att uppnå bättre coping efter Framnäs? Inom NPRC har man inte jobbat med olika kursinnehåll för kvinnor respektive män ännu, utan man arbetar mer individuellt utifrån vars

och ens behov, menfrågan tål att övervägas.

I Gardellis rapport *Utbildning för utveckling* (sidan 13) kan man läsa att:

"Personalen framhåller att de på många sätt tjänar som goda förebilder för kursdeltagarna och att det därför är en fördel att personalen inte är en homogen grupp när det gäller kön, ålder, etc."

Gardelli och Granström har senare vid konsultation, intervjuer och kunskapseminarier implementerat sina iakttagelser för att aktuell verksamhet, kurser och planerad ny verksamhet ska få ett än bättre innehåll när det gäller jämställdhetsaspekter och att kursdeltagare ser möjligheter till ett "bredare val" efter neurokurserna.

Rönkä började sin studie med att ställa frågor om verksamheten via mejl till projektledaren, tillika verksamhetschef. Hon studerade även Framnäs hemsida och material/underlag som skickades till henne under mars-april samt förberedde intervjuerna på hemmaplan.

Den 20-23 april genomfördes studien på plats vid Framnäs neurolinje (enligt projektplanen). Anna Rönkä genomförde alla enskilda intervjuer under två dagar och askuterade i verksamheten under de övriga två dagarna. Den 22-23/4 deltog även Rönkäs handledare Vappu Sunnari i verksamheten.

Studien *Gender Impact assessment in the Programme for people with Neurological Injuries* av Anna Rönkä, bifogas. Rapporten har implementerats både vad gäller kursdeltagare och personal vid ett antal lektioner eller möten. Här följer en sammanfattning och slutsatser. Studien har belysts ur aspekterna ekonomiskt, sociokulturellt, politiskt och kärlek/omvårdnad/solidaritet samt empowerment.

I allmänhet kan sägas att Rönkä inte har haft tillräckligt med tid att sätta sig in i verksamheten innan intervjutillfällena (hon kunde inte avsätta mer tid för att vara på plats). Rönkä intervjuade ca hälften av kursdeltagarna och dito vad gäller personal. Detta har lett till att en del slutsatser inte är helt korrekta, ex på sid 16 längst ner, att kvinnor har halvtid eller deltid i mycket större utsträckning än män gäller i samhället, men inte för Neurolinjen. En person av 13 har lägre arbetstid (75 %) och det beror på att hon inte har behörighet att jobba skift/nätter och är alltså inte bundet till kön.

Rönkä fann inte något anmärkningsvärt vid Neurolinjen när det gäller jämlikhet och ojämlikhet.

Några rekommendationer till förbättringar föreslogs, se sidorna 18-19 i rapporten och kommentarer nedan.

* Valbara kurser; de studerande väljer utifrån intresse och vad som kan vara användbart för den enskilde efter Framnäs vid fortsatta studier eller arbete.

* "Jämlikhet är inte ett område som man har fokus på, eller samtalar om, vid Neurolinjen." Ja här har Rönkä helt rätt, ska förbättras.

* "Det är många fler kvinnor än män som jobbar inom utbildning, vård och omvårdnad", så även vid Neurolinjen. Vid nyrekrytering så ser vi gärna manliga

sökande och har sökande lika meriter så väljer vi en man, tills vi uppnår minst 40 % av det underrepresenterade könet.

* Vi använder oss av kontinuerlig intagning över tre års tid, så några deltagare går sista året, några år två och några år ett. Vi har mentorskap på så sätt att de som har gått längst stöttar och samtalar med de som nyss har börjat. Det finns flera olika antagningsgrunder, den viktigaste är typ av skada - dvs att man bör ha olika problematik representerade i gruppen, kön - det är avsevärt färre kvinnor som söker utbildningen så vi kvoterar in kvinnor i de fall det är möjligt, även var man kommer ifrån spelar roll - så stor spridning i Sverige som möjligt eftersträvas samt hur kursdeltagaren kan ekonomisera sina studier spelar roll och det har också Rönkä tagit upp.

* Håller med vad gäller att en del studenter kan vara för högljudda och/eller tar för stor plats och vi arbetar alltid aktivt med det bl a med filosofiska samtal, rundor, osv.

* Håller med om att det kan vara svårt för en del studenter att ha råd att börja kursen. Ett än större problem är tyvärr att staten och kommunerna i ökande utsträckning inte tar sitt ekonomiska ansvar för gruppen personer med förvärvade hjärnskador, som ofta har stora osynliga funktionsnedsättningar.

* "Studerande söker sig till mjukare områden som eventuella framtida sysselsättningar." Håller inte med att detta gäller generellt, utan främst jobbar personalen utifrån frågan vad som är möjligt för den enskilde i dagsläget (omorientering är oftast nödvändig), fysiskt, kognitivt, socialt och intressen förstås. Personalen önskar resultat vad gäller praktik och framtida sysselsättning som håller över tid. Det finns givetvis exempel på kvinnor som klarar av att jobba i ett stall och män som sadlar om till trädgårdsskötsel av lättare slag. Vi försöker att bredda tänket kring det som är möjligt både för kvinnliga och manliga kursdeltagare.

* "Lönenivåerna ansågs låga." Utifrån jämförbara grupper inom ex Kommunal och SACO så är lönerna högre, eller åtminstone i paritet med motsvarande grupper. Den gruppen som generellt har lägre löner, jämfört med kollegor i annan vuxenutbildning, är lärarna.

* "Mor-barn relationer kan förekomma." Det är några personalinformeranter som tar upp denna fråga. De studerande upplever sällan att så är fallet, men personalen jobbar aktivt för att inte falla in i mor-barn roller.

* "Support från nära och kära är viktig." Ja absolut, mycket viktig för att nå optimala resultat. Vid ojämnr könsfördelning i gruppen - som det brukar vara, dvs fler män, så blir det sambos/makan/mammor/systrar som hör av sig till kontaktpersonerna. Dessutom tenderar kvinnliga deltagare vid dagkursen att vara ensamstående i högre utsträckning än manliga deltagare, vilket i sig är intressant att studera mer. Det är även nästan enbart unga kvinnor som söker internatkursen, med support från familjen, åldern på manliga studerande vid samma kurs varierar... Men absolut, kvinnliga närstående hör av sig i mycket högre utsträckning än manliga närstående, traditionellt så det förslår.

* "Kvinnliga medarbetare upplever mer stress kopplat till arbetet än manliga dito." Ja det stämmer och det visar att det är inte hur man har det utan hur

man tar det som gäller, även vid Neurolinjen. Däremot ska frågan inte negligeras, då det är en reell upplevelse.

Sammantaget är detta en mycket ambitiös rapport av Anna Rönkä, som vi har tagit till oss och ska beakta i det fortsatta utvecklingsarbetet. Utifrån Rönkäs rapport och andra kunskaper kring jämställdhet och jämlikhet, ska personalen jobba aktivt med att tydliggöra och förändra kursinnehållet så att jämlikhet och jämställdhet utgör en större del av kursinnehållet än i dagsläget. Dessutom ska vi fundera än mer när det gäller praktikplatser och kontakt med arbetsgivare och försöka bredda deltagarnas trygghetszoner och därmed välja mindre traditionellt.

Eftersom inte samarbetet med Oulu universitet sker på regelbunden basis så kommer NPRC att framgent att främst samarbeta med ett kvinnligt nätverk av läkare vid NUS/UMU som särskilt bevakar kvinnor och rehabilitering, eller brist därpå. Vi har kontakt med det nätverket genom Britt-Marie Stålnacke NUS/UMU.

Vi kan även samarbeta mer med LTU kring genusforskning som man har där.

7. Tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning

Redogör för hur projektet arbetat för att förverkliga visionerna vad gäller tillgänglighet i projekt. Relatera till projektplan och utmaningar under arbetets gång.

När det gäller den fysiska tillgängligheten så har arbetsterapeut Eva Lundberg kartlagt de flesta byggnader, ingångar, mm på Framnäs och de som återstår kartläggs våren 2011. Flera bra förslag har kommit från kortkursdeltagare, särskilt NHR:s medlemmar har varit aktiva. Det handlar bl a om "förhöjare till sängben, latexfria antihalkmattor i duschkabiner, dörröppnare som sitter fel", mm. Lundberg har föreslagit åtgärder som kan fixas ganska snabbt av våra egna vaktmästare och större mer genomgripande åtgärder som ska läggas in i en mer långsiktig plan. Frågan ligger hos skolledningen att åtgärda. Gran har haft besök av Skolinspektionen nyligen och ska åtgärda de få påpekanden man fick inom tre månader.

När det gäller tillgänglighet i vidare bemärkelse, ex användning av teknisk utrustning som IKT, bemötande, påverkan av min egen studietakt samt innehåll, delmål och långsiktiga mål, så fungerar detta riktigt bra, delvis tack vare NPRC projektet som har gjort att personalen bl a har utvecklat nya verktyg ex mallen "smarta mål" samt att personalen vid Neurolinjens dagkurs har tätare individuella uppföljnings- och planeringssamtal i dialog med kursdeltagarna. Allt återstår att göra för att exempelvis göra hemsidan tillgänglig. Alla byggnader kommer vi inte att åtgärda och restaurangen klarar alltfler olika

matallergier, vilket är bra. Konstlokalerna är under all kritik när det gäller fysisk tillgänglighet och det måste vi få en bra permanent lösning på.

Utomhusstigar/grusvägar behöver åtgärdas och byggas ut och ett antal sittplatser ordnas (belysning blir en senare fråga) så att alla kursdeltagare kan använda sig av den fantastiska utemiljön vid Framnäs/Gran. Utemiljön togs upp som en viktig trivselfaktor vid *Samtal i fokus* av Christer Wiklund, rapporten bifogas.

Bemötandet/värdskapet vid Framnäs blir bara bättre, vill särskilt nämna städpersonalen och receptionen. Receptionen omnämns vid Wiklunds Fokussamtal, de studerande upplevde att personalen visste vem man var nästan direkt vid kursstart, "man blev sedd, man blev någon", så viktigt, särskilt som folkhögskolan vänder sig till de som har kort utbildning, funktionsnedsättning, nysvenskar och de som står långt från arbetsmarknaden. I Gardellis rapport Utbildning för utveckling (sid 12) framhålls också "vikten av ett bra bemötande av såväl kursdeltagare som deras närstående".

Tillgänglighet är ett fortlöpande arbete och ska så vara, både vad gäller tillgänglighet i vid bemärkelse och ett gott bemötande.

8. Regionala prioriteringar

Redogör för de eventuella regionala prioriteringar som ni arbetat med.

Inom NPRC eftersträvar vi att i första hand bli ett neuropedagogiskt resurscentrum för norra Sverige, men har även kontakter med universiteten i Bodö Norge genom Johans Tveit Sandvin och i Oulu Finland genom Vappu Sunnari och Anna Rönkä.

Dessutom uppehåller vi de goda förbindelserna med ex Egmont Højskole i Hov Danmark och månar för övrigt om de nätverk vi har runt om i Sverige och världen.

Landstingen i Jämtland, Västerbotten och Norrbotten är med i projektet. De tre universiteten i Norrland är också med i NPRC samt SLU Alnarp i Skåne (tack vare Gran).

9. Spridning och påverkansarbete

Redogör för hur ni arbetat med spridning och påverkansarbete.

- Vilka personer/organisationer har ni riktat er till?

- Hur kan projektets idéer och erfarenheter omsättas i annan verksamhet?
- Vilka ytterligare insatser för påverkansarbetet skulle behövas för att nå dit ni vill? Vem/vilka bör göra det?

När det gäller spridning av resultat och påverkansarbete har vi främst riktat oss till berörda handikapporganisationer, "institutioner" som sjukvården, kommuner och försäkringskassan samt emellanåt arbetsförmedlingen, arbetslivsinriktad rehabilitering.

Försäkringsbolagen är viktiga att jobba med, men det arbetet återstår samt bättre förankring i Kommunförbundet i Norrbotten/Regionförbundet i Västerbotten. Det har vi inte maktat med ännu, några i personalen vid Neurolinjen jobbar även med marknadsföring som bl a ska rikta sig till försäkringsbolag och neuroteam i hela Sverige samt kommunerna i Norr- och Västerbotten.

Genom främst det vetenskapliga rådet samt styrgruppen har spridning av resultat och påverkansarbete skett under projektiden. De forskare som har bidragit med rapporter i projektet använder de underlagen till vetenskapliga artiklar och sprider information om projektet i de sammanhang de återfinns, även internationellt. Båda grupperna har dessutom förmedlat nya kontakter och NHR Norrbotten har börjat lägga sin kursverksamhet vid Framnäs. När vi har haft gästföreläsare inom projektet så har vi bjudit in målgrupperna och även personal/företag som kan vara intresserade av projektet. Dessutom har vi alltid tagit tillfället i akt och berättat lite kort om det ESF finansierade NPRC vid alla föreläsningar. Annonser har satts in i tre tidningar som riktar sig till personer med neurologiska funktionsnedsättningar. Personalen och kursdeltagare samt även tidigare kursdeltagare vid Neurolinjen, informerar om NPRC vid alla de möten, nätverksträffar, föreläsningar, mm som man deltar i.

Den nya neuropedagogik för vuxna som har utvecklats inom NPRC – kombinationen kommunikation- natur-kultur-hälsa, ska så småningom vara kopieringsbar för andra utbildare. Först ska vi dock mejsla ut 12 veckors kurser under kommande år. Från 2013 ska Framnäs & Gran erbjuda ny bredare och större kursverksamhet, med olika kurslängd, för personer med neurologiska funktionsnedsättningar och vi ska även på sikt utbilda utbildarna.

10. Extern utvärdering

Redogör för hur den externa utvärderaren (om det är aktuellt) konkret bidragit i projektarbetet. Vilket stöd har det varit för projektledningen och hela projektet?

European Minds, genom Patrik Lindahl, har deltagit aktivt i projektet.

Projektleddning och styrgrupp har även jobbat med LFA processen under några dagar, även den ledd av Patrik Lindahl. Lindahl har sedan sammanställt resultatet från LFA dagarna och materialet har varit en god vägledning och kompass i utvecklingsarbetet. LFA sammanfattningen *bifogas*.

Några workshops har hållits under projektiden, ledda av European Minds och Sven Ivar Lidström, bl a för att knyta ihop Gran och Framnäs än mer och utveckla NPRC:s delar som är av mer personalmässig och infrastrukturkaraktär, ex utomhusmiljön kopplad till ny pedagogisk kursverksamhet för vuxna personer med neurologiska funktionsnedsättningar. Tanken bygger på att deltagarna i planerad ny verksamhet i möjligaste mån ska kunna vara på Framnäs/Gran och där få de flesta av sina behov tillgodosedda under kurstiden. Denna del kallas HälsoKällan i Piteå AB (ett bolag är bildat under 2010), även konkretiserad i en ny broschyr. *Bifogas*.

En del av föreläsarna/ledare av aktiviteter har naturligtvis även introducerats i projektet NPRC och därmed bidragit med bra synpunkter/kloka råd och några av dem kommer att på olika sätt även delta i det fortsatta utvecklingsarbetet, ex Lena Rubin, Camilla Frölander, Jillian Campana, Dorota Lindström, Ingborg Höök, Ulla Wiklund, Anna Toresdotter, Peter Sojka, Johans Sandvin, Thomas Fogdö, m fl

Åtta olika rapporter och broschyrer har gjorts/tagits fram av externa utvärderare, eller av medlemmar i det vetenskapliga rådet. Följande personer har bidragit när det gäller utvärdering, uppföljning och framtagande av framåtsyftande material: Åsa Gardelli, Lars Jacobsson, Christer Wiklund, Carina Tenngart Ivarsson, Karin Sunde Persson, Anna Rönkä, Anders Persson och Maria Fäldt. *Bifogas*.

Rapporterna och broschyrerna är av oerhört stort värde för utvecklingsarbetet inom NPRC. Ordentlig validering av befintlig verksamhet skulle göras, uppföljningar och utvärderingar likaså. Neurolinjens personal vet att den nuvarande verksamheten är bra och kursdeltagarna säger samma sak, *men* vad är det som ska användas i ny kursverksamhet med delvis nytt innehåll, med nya grupper och annan kurstid? Vad är det viktigaste att ta med sig från Neurolinjens pedagogiska upplägg och hur ska det kunna bli en ny än mer vässad kursverksamhet? Rapporterna har varit en god vägledning i utvecklingsarbetet inom NPRC, utan dessa hade Framnäs fortfarande vetat att grundkonceptet är bra, *men* vad gör vi av det?

Det som också har varit bra är att de flesta av utvärderarna har ingått i det vetenskapliga rådet, (ibland har vi bjudit in andra som ex Rönkä) så vi har kunnat ha en fortlöpande dialog och fått ut än mer av rapporterna i det tvärvetenskapliga utvecklingsarbetet.

Kontakterna med ESF:s handläggare har fungerat väl från vårt perspektiv, man har varit behjälpliga när vi har haft frågor och funderingar samt hjälpt till att

lösa problem, ex omfördelning i budgeten. Även uppföljningar och frågor kring rapportering har blivit ett lärtillfälle för projektägaren.

11. Egenutvärdering

Redogör för hur ni själva arbetat med att utvärdera ert arbete. Vilket stöd har det varit för projektledningen och hela projektet?

Kursdeltagare; dag- och loggbok samt samtal om aktiviteter och föreläsningar som man har deltagit i. Regelbundna enskilda samtal med kontaktpersonerna samt studiesamtal med projektledaren/verksamhetschefen.

Skriftliga utvärderingar av korta kurserna samt en stor enkät – mallen som bilaga - till neurolinjens kursdeltagare.

Av stora utvärderingen/enkäten av NPRC steg 2 framgick att transnationellt samarbete med drama, Jillian Campana, var värdefullt. Citat: Utmanande, ökade självkänslan, väckte tankar om mig och bra att få prova nya roller.

Studieveckan vid Egmont höjskole i Danmark var den stora höjdpunkten under projekttiden. Citat: Allt var tillgängligt. Utemiljön. Rik på nya erfarenheter som glaskonst och segling. Stor skillnad jämfört med hemma i Sverige och jag klarade det!

Av alla de föreläsningar och samtal som deltagarna har tagit del av under projekttiden så nämns särskilt Thomas Fogdö – alla var lyriska, Johans Sandvin, Isa Lundström, Peter Sojka och Anna Toresdotter.

Aktiviter: Det mesta har tydligen varit givande och bra för den personliga utvecklingen och livet efter Framnäs, men följande får höga vitsord; enskild musik, renovering av bagarstugan/stugan, trädgårdsarbete, vintertema (snö-/isskulpturer), yoga, varmvattengympa och floating, ridning samt Chi Ball.

Allmänna slutord om NPRC, citat: Berikande med föreläsningar.

Utomhusaktiviteter är superbra. Bästa stället för hjärnskadade! Fantastiskt att ha fått prova på och uppleva så mycket nytt! Tack för att jag har fått vara delaktig. NPRC behövs och har utvecklat innehållet vid Neurolinjen. En boost tillbaka till livet.

Personal (även Lisa Berglund Gran emellanåt); universitetsstudier i neuropedagogik sedan 2008 med Åsa Gardelli LTU som examinator och handledare. Studierna har kunnat genomföras tack vare stipendium från Sparbanken Nord Framtidsbanken samt egna medel vid Framnäs.

Veckomöten och personalmöten en gång per månad. Planering, uppföljnings- och utvärderingsdagar, sammanlagt minst 15 dagar per år.

Tre relativt nya uppföljnings-/utvärderingsinstrument används, vart och ett av dem två gånger per år. MPAI började användas under 2010, (översättning Jan Lexell och Lars Jacobsson) Lars Jacobsson introducerade utvärderingsinstrumentet för personalen.

Arbetsterapeuten testar ADL funktioner individuellt.
Kontaktpersonerna har enskilda uppföljnings- och planeringssamtal med kursdeltagare minst en gång per månad och då bestämmer man också delmål.

Verksamhetschefen/projektledaren genomför studiesamtal minst en gång per läsår med varje kursdeltagare. Intervjuer (utifrån en mall) genomförs i början av provveckorna, i mitten av kursen samt ca ett halvt år efter avslutad utbildning och frågeområdena är, dagligt liv/privata sfären (ADL), studier/arbete samt fritid.

Handledning av Lars Jacobsson och Åsa Gardelli (var och en för sig) ca 4 gånger per läsår.

Skolledningsmöten vid Framnäs minst gång per månad och tillsammans med Gran minst en gång per termin.

Alla dessa möten, utvärderingar, mm tar en massa tid i anspråk, men å andra sidan är de ovärderliga när man jobbar med projekt och utvecklingsarbete. Förankring och feedback är a och o! De uppföljnings- och utvärderingsinsatser som är gjorda har verkligen stärkt oss i att vi är på rätt väg, metodiskt och pedagogiskt, när det gäller utvecklingen av ett neuropedagogiskt resurscentrum vid Framnäs & Gran.

12. Kommentarer och tips

Vilka tips skulle Du vilja delge framtida projekt? Vad gick bra och varför? Vad gick mindre bra och varför?

Att projektet är väl förankrat och upplevs positivt i ledningen och bland de som ska jobba med utvecklingsarbete. Neurolinjens personal samt de berörda vid Gran var i grunden positiva, men utvecklingsarbete tar tid och alldeles för lite tid hade avsatts för den egna personalen för att man verkligen skulle känna att man hann jobba ordentligt med projektet, förutom det vanliga jobbet...

Fantastiska föreläsare som har bidragit med nya infallsvinklar och ny kunskap/aktuell forskning, aktiv styrgrupp och det vetenskapliga rådet – så underbart med engagerade forskare som vill jobba tvärvetenskapligt och bidrar till utveckling av ny pedagogisk verksamhet.

Nätverken hade vi byggt på under några år och hade en bra bas när NPRC steg 1 avslutades 2007. Tyvärr blev det ett avbrott i arbetet under ett år och vi lever i en föränderlig tid, så de personer som skulle jobba i projektet var i flera fall inte aktuella 2009, det gjorde att "omstarten" blev trög. Jag upplevde att första halvåret 2009 gick åt till att till stor del börja om. Steg 1 inföll under Mål 1 och steg 2 blev ett Mål 2 projekt, det blev en ordentlig skarv däremellan för fler än oss som projektägare. I NPRC steg 2 skulle vi kanske ha sökt medel för tre år, istället för två,

utvecklingsarbete tar tid när man ska utarbeta delvis nya metoder och ny pedagogisk verksamhet. Sista halvåret, hösten 2010, blev för intensiv, lite av "ketchupflaskaeffekten", så det är mycket att förvalta av resultat och förväntningar. Ibland kan EU projekt göra skillnad och så blev det, tack för att vi fick cahansen.

13. Kontaktpersoner

Vilka personer kan den som är intresserad av ytterligare information kontakta?

Inga Granström, projektledare NPRC och verksamhetschef Neurolinjen Framnäs folkhögskola.

Lisa Berglund, biträdande projektledare NPRC samt lärare och agronom Grans Naturbruksskola.

Staffan Holmberg FK Piteå, medfinansiering och styrgrupp.

Maria Eriksdotter NHR, med i styrgruppen och initierad i kortkursverksamhet för målgruppen.

Åsa Gardelli LTU, specialpedagogik och personlig utveckling samt forskning, projekt, mm kring Neurolinjen/NPRC sedan 2003.

Christer Wiklund LTU, kultur, pedagogik och personlig utveckling.

Karin Sunde Persson SLU Alnarp och Sunde Re Desin, natur/trädgård och hälsa.

Lars Jacobsson NLL, neuropsykologi och hälsa samt handledare vid Neurolinjen under drygt 10 år.

Underskrift projektansvarig (projektledare)

2011-03-13 *Inga Granström* / *Inga Granström* /
Datum Namnteckning Namnförtydligande

E-posta dessutom dokumentet till projektets ansvariga handläggare på Svenska ESF-rådet.

Kom ihåg att även fylla i projektets sista lägesrapport för att stöd ska kunna betalas ut.

ak *[Signature]*